

УДК 347.736

М.С. Пасічник, ст. гр. ФК – 11М, Т.М. Котенко, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград

Правові засади процедури ліквідації підприємств та наявні проблеми

В статті розкривається процедура ліквідації підприємств в сучасних умовах, оскільки в процесі розвитку бізнесу інколи виникає необхідність припинення діяльності підприємства. Було досліджено поняття «ліквідація» як процедура банкрутства, що застосовується до неплатоспроможного боржника, якого суд визнав банкрутом; звільнення банкрута від боргів і припинення його діяльності.
регламентація, процедура, господарський суд, ліквідатор, заборгованість, ліквідація

Проблема ліквідації підприємств є надзвичайно актуальною, оскільки кожен суб'єкт господарювання, незалежно від виду основної діяльності і форми власності повинен реально оцінювати як власний фінансовий стан та фінансові можливості, так і фінансовий стан потенційних партнерів чи конкурентів. Проблема ліквідації підприємств в умовах сьогодення є досить актуальною також тому, що закриття підприємств погіршує економіку країни, оскільки саме податки юридичних осіб займають суттєве місце в економіці країни.

Закономірним для підприємств є процес їхнього створення, функціонування та ліквідації. За умов ринкової економіки замість ліквідованих підприємств з'являються нові, які здатні більш ефективно займатися бізнесом і отримувати сталі прибутки. Старі ж відходять у небуття, якщо не встигнуть передати комусь повністю або ж частково свої права й обов'язки в порядку правонаступництва. Розглянемо правові проблеми, що виникають чи можуть виникнути за такого своєрідного «відкриття спадщини», як ліквідація підприємства [1].

Метою дослідження є: виявлення причин ліквідації підприємствами своєї діяльності; вивчення основного законодавства, щодо ліквідації підприємств та процедури припинення їхньої діяльності.

Ліквідація – це припинення діяльності суб'єкта господарювання, визнаного господарським судом банкрутом, з метою забезпечення справедливого та пропорційного задоволення вимог кредиторів неплатоспроможного боржника на колективній основі відповідно до правил визначених законодавством [1].

В сучасному механізмі ліквідації, можна виділити ряд чинників, що негативно впливають на її ефективність, серед них основними є:

- неврегульованість законодавства;
- порушення законодавства під час провадження у справах про банкрутство;
- непрозорість процедури оцінки та реалізації майна;
- штучне збільшення заборгованості;
- приховування майна або інформації про майно підприємства;
- високий рівень корупції у судовій системі та в органах місцевої виконавчої влади, хабарництво тощо.

Головною проблемою ліквідації підприємств є відсутність належної регламентації щодо процедури ліквідації акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю.

На сьогодні детального нормативного акту, який регулює порядок ліквідації підприємства не існує. Існуючі нормативні акти не достатньо чітко й повно усувають цю прогалину. Певний етап ліквідації, пов'язаний із припиненням прав і обов'язків підприємства щодо певної категорії контрагентів, регулюється окремими нормативними документами. Очевидно, що ліквідація є об'єктом цивільно-правового регулювання, тому сама ліквідація – це сукупність певних суспільних відносин. З іншого боку, ці правовідносини, зокрема припинення існування суб'єкта права, є причиною настання певних наслідків, а саме припинення існування суб'єкта права – юридичної особи.

У процесі розвитку бізнесу часто виникає необхідність припинення діяльності підприємства. Повна ліквідація підприємства звичайно пов'язана із втратою прибутковості й функціональності. Сам процес ліквідації найчастіше здійснюється одним із двох способів: продажу підприємства іншим особам або виключенням його з Єдиного державного реєстру юридичних осіб. В наш час, саме питання ліквідації підприємств є досить вагомим, так як багато підприємств є неплатоспроможними і не можуть продовжувати своє існування [2, с. 197].

Якщо розглядати правові аспекти ліквідації юридичних осіб за законодавством України, слід відмітити, що дана процедура є достатньо тривалою та складною. Вона потребує глибоких юридичних знань та фахової підготовки. Для її здійснення варто звернутися до юристів, які мають достатній досвід відповідних процедур і які можуть здійснити ліквідацію юридичної особи максимально ефективно з точки зору часових, фінансових та інших ресурсів [3].

Передумовами ліквідації можна вважати цілісну взаємодію чинників. Одні з них можуть бути зовнішніми щодо підприємств, інші – внутрішніми і безпосередньо залежати від організації роботи на самому підприємстві [4, с. 66].

Закон України «Про порядок ліквідації юридичної особи» становить, що юридична особа ліквідується:

- за рішенням її учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами, в тому числі у зв'язку із закінченням строку, на який було створено юридичну особу, досягненням мети, для якої її створено, а також в інших випадках, передбачених установчими документами;
- за рішенням суду про визнання судом недійсною державної реєстрації юридичної особи через допущені при її створенні порушення, які не можна усунути, а також в інших випадках, встановлених законом.

В разі, якщо юридична особа готова до ліквідації, її учасники або суд повідомляють про ліквідацію державного реєстратора, шляхом подання пакету обов'язкових документів, який повинен внести у Державний реєстр відомості про те, що юридична особа перебуває на стадії ліквідації згідно п. 1 ст. 105 Цивільного Кодексу України. Після цього, відбувається призначення учасниками юридичної особи ліквідаційної комісії, яка буде займатися управлінням справами юридичної особи протягом її ліквідації. Крім того, учасники мають визначити строки для ліквідації та задоволення вимог кредиторів, що не може бути меншим ніж два місяці з дня оголошення про ліквідацію [5].

Прийняття рішення про ліквідацію підприємства є важливим кроком для його власника, адже реалізація цього кроку потребує здійснення повного аналізу господарської діяльності підприємства.

Досить поширеною є ситуація, коли господарський суд приймає рішення про ліквідацію підприємства. Зокрема, цікавим є момент, пов'язаний з примусовою ліквідацією підприємств у зв'язку з прийняттям відповідного рішення судом, а саме: яким чином виконати рішення про ліквідацію підприємства? Адже власник підприємства зазвичай ухиляється від проведення дій, спрямованих на виконання

ліквідаційних процедур. Якщо рішення про ліквідацію приймається в порядку провадження у справах про банкрутство, то ускладнень майже не виникає, оскільки ліквідація підприємства відбувається в порядку, визначеному законодавством про банкрутство та за участі суду. Однак, поза межами конкурсного процесу ситуація залишається невизначеною. Чинне законодавство не надає органам державної виконавчої служби повноважень діяти в якості та від імені ліквідаційної комісії. Так само законодавство про підприємства не передбачає можливості проведення ліквідації підприємства будь-яким іншим органом, крім ліквідаційної комісії. Останню ж створює сам власник підприємства.

Зважаючи на необхідність виконання судових рішень, у такій ситуації можна порадити хіба що один варіант – намагатися порушити кримінальну справу проти власника підприємства чи його посадових осіб, на яких установчими документами покладено обов'язок здійснювати ліквідацію підприємства, та відсторонити їх від участі в управлінні підприємством у межах кримінально-процесуального законодавства. На жаль, чинне законодавство про виконавче провадження інших варіантів не передбачає, оскільки за неможливістю виконати рішення без участі боржника, виконавчий документ постановою виконавчої служби, повертається до суду чи іншого органу, що його видав. Таким чином, отримання судового рішення про ліквідацію підприємства зовсім не означає реальної ліквідації такого підприємства.

Строк звичайної ліквідації підприємства, яке не має заборгованості та правильно здійснювало бухгалтерській облік складає приблизно один рік з моменту подачі протоколу про припинення юридичної особи. Середня вартість платежів, необхідних для ліквідації підприємства дорівнює від півтори тисячі гривень до трьох тисяч гривень.

Оперативне реагування податкової і порушення кримінальних справ по ряду підприємств спровокувало зростання кількості підприємств, які ліквідуються в результаті, як правило, банкрутства. Так, за 2008 рік ліквідовано 916 підприємств, з них 378 підприємств за процедурою банкрутства, за 9 місяців 2009 року ліквідовано 547 підприємств, з них 263 підприємства за процедурою банкрутства, всього за процедурою банкрутства ліквідовано 641 підприємство.

У поточному році з 235 підприємств, по яких господарським судом порушено справи про банкрутство, перевірки проведено тільки у 23-х. Такий стан справ спричинений, як недосконалістю процедури погодження в судових органах самого факту проведення податківцями перевірок підприємств, які ліквідуються у зв'язку з банкрутством, так і грубим ігноруванням законодавства ліквідаторами [5].

Основним фігурантом у процедурі ліквідації є ліквідатор, який призначається господарським судом. Суд також може призначити членів ліквідаційної комісії, яка стає керівником ліквідаційної процедури. Крім указаних осіб, певну роль у процедурі ліквідації може відігравати Антимонопольний комітет України. Так, згідно зі ст. 10 Закону України «Про холдингові компанії в Україні» ліквідація холдингової компанії здійснюється у разі скасування органом Антимонопольного комітету України або Кабінету Міністрів України дозволу на концентрацію [6].

Зазначимо, що українське законодавство не закріплює за ліквідатором статусу юридичної особи. Тому, формально оскаржити рішення ліквідаційної комісії неможливо. Цю правову прогалину заповнило роз'яснення Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із створенням, реорганізацією та ліквідацією підприємств» від 12 вересня 1996 року. Згідно з положенням цього документа, якщо кредитор вважає, що ліквідаційна комісія необґрунтовано відхилила його вимогу до підприємства, що ліквідується, то він має право до моменту виключення останнього з державного реєстру України звернутися до нього з позовом.

Ліквідація підприємства тягне за собою зняття його з обліку як платника податків в органах ДПС. Цей порядок регулюється Інструкцією про порядок обліку платників податків від 1998 року. Закриття рахунків є важливою умовою зняття платника податків з обліку. Процедура відбувається відповідно до Інструкції про порядок відкриття та використання рахунків у національній валюті.

Невиконання ліквідаторами своїх функцій примушує податкову службу витратити державні кошти на забезпечення процедури їх розшуку (більшість ліквідаторів, які призначаються судами, або не знаходяться за адресою, зазначеною в ліцензії, або ж мають замість адреси абонентську скриньку), надсилати листи засновникам підприємств, надавати позови до суду. В умовах недосконалості законодавства в питанні порядку проведення процедури ліквідації підприємств, прискорена і фактично «фіктивна» ліквідація, в основному через судові рішення, є одним з головних способів ухилення від оподаткування. Небажання виконувати перед державою в повному обсязі зобов'язання по сплаті до бюджету податків і зборів, нечисті на руку підприємці знаходять усе більш витончені методи фальсифікації податкової звітності.

Останнім етапом ліквідаційного процесу є внесення запису про припинення юридичної особи до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців про державну реєстрацію. Після цього повноваження ліквідаційної комісії припиняються і ліквідація юридичної особи вважається завершеною [7, с. 156].

Досить часто трапляються випадки, коли під час ліквідації підприємства наявного майна підприємства виявляється недостатньо для повного погашення заборгованості перед численними кредиторами. В цьому випадку слід керуватися ч. 3 ст. 36 Закону України «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991 року, відповідно до якого претензії, не задоволені за браком майна, вважаються погашеними формально. Частина 5 ст. 7 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 року в цій ситуації зобов'язує боржника в місячний строк звернутися до господарського суду із заявою про порушення справи про власне банкрутство, якщо під час ліквідації боржника не у зв'язку з процедурою банкрутства встановлено неможливість боржника задовольнити вимоги кредиторів у повному обсязі. У цьому випадку слід застосувати інший механізм ліквідації боржника – в порядку банкрутства. Порушення цієї вимоги призводить до порушення прав кредиторів, а також може потягти за собою відмову органу державної реєстрації у скасуванні державної реєстрації підприємства, що ліквідується.

Отже, досліджена проблема ліквідації підприємств дозволила виявити ряд прогалин, а саме таких як: мала кількість законів у вітчизняному законодавстві (Цивільному та Господарському кодексах), що визначають поняття «ліквідації юридичних осіб», а також не чітка регламентація ліквідаційної процедури. Тому, хотілося б наголосити на важливості детальної регламентації ліквідаційної процедури, а також повноваженнях відповідних органів, в установчих документах підприємств. Тому, для усунення зазначених проблем, необхідно приймати більшу кількість законів, що стосуються ліквідації юридичних осіб, забезпечувати прибутковий фінансовий стан підприємства, що є важливою умовою його безперервного й ефективного функціонування. Для його досягнення потрібно забезпечити постійну платоспроможність суб'єкта, високу ліквідність його балансу, фінансову незалежність і високу результативність господарювання, а також стійке фінансове становище підприємства, яке насамперед залежить від поліпшення таких якісних показників, як продуктивність праці, рентабельність виробництва та фондівіддача.

Таким чином, встановлено, що удосконаливши законодавчу базу, що регулює механізм банкрутства і ліквідації в Україні, знизивши рівень корупції в місцевих органах виконавчої влади, судовій системі, покращивши рівень оцінки та реалізації

майна банкрута можливо збільшити рівень ефективності від ліквідації вітчизняних збанкрутілих підприємств.

Список літератури

1. Величко О. Ліквідація підприємств: вирішуємо проблеми / О.Величко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=821>.
2. Економіка підприємства: Навч. посіб. [Текст] / Бойчук І.М., Харів П.С., Хопчан М.І., Піча Ю.В.: друге вид., випр. і доп. – К. : Каравела; Львів: Новий світ. – 2000; 2001. – 298 с.
3. Городинський І. Ліквідація юридичної особи в Україні / І.Городинський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legaid.com.ua/likvidatsiya-yurydychnyh-osib-v-ukrajini/>.
4. Петленко Ю.В. Механізм банкрутства підприємства / Ю.В. Петленко // Фінанси України. – 1998. – №2. – С. 65-69.
5. Банкрути під контролем. // Вісник податкової служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.visnuk.com.ua/article/one/Bankruty_p.html.
6. Про холдингові компанії: Закон України від 15 березня 2006 року № 3528-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. - № 34. – с. 291.
7. Кондрашихін Т.В., Пепа В.О. Федорова А.Б. Фінансова санація і банкрутство підприємств: Навчальний посібник / Т.В. Кондрашихін, В.О. Пепа, А.Б. Федорова. – К. : ЦУЛ, 2007. – 208 с.

М. Пасечник, Т. Котенко

Правовые принципы процедуры ликвидации предприятий и имеющиеся проблемы

В статье раскрывается суть процедуры ликвидации предприятий в современных условиях, поскольку в процессе развития бизнеса иногда возникает необходимость прекращения деятельности предприятия. Было исследовано понятие «ликвидация» как процедура банкротства, которая применяется к неплатежеспособному должнику, которого суд признал банкротом; освобождение банкрота от долгов и прекращение его деятельности

М. Pasechnik, T. Kotenko

Legal basis of procedure of liquidation and existing problems

The article reveals liquidation procedure in modern terms, because in business sometimes it is necessary to stop the enterprise. It explores the «liquidation» bankruptcy as applicable to the insolvent debtor, whose bankruptcy court found, release the bankrupt from debts and cease its activities.

Одержано 16.02.12